

PROLOGUS DE MORTE
eller
MESTER POLYCARPUS' SAMTALE MED DØDEN

Fra gammelpolsk ved Ole Michael Selberg

Herre, almægtige Gud,
Over al skapning ophøiet,
Skjenke du kraft til min tunge,
Saa den formaar at sjunge
Dig, Herre, til pris og ære,
Min næste til sandhets lære.
Thi laaner mig, godtfolk øre,
Om Døden den grumme I høre.
Idag I for intet ham agter,
Imorgen han alt mot jer magter.
Ung eller gammel av aar,
Han giver jer ulivssaar;
Ingen er tryg for hans ljaa,
I den skole maa hver mand gaa.
Den lærer er hel ublid,
Sætter punktum for menneskens tid.
Herom et exemplum jeg vil berette;
Hør, hvo som ønsker at vite dette:
Polycarpus, thi saa blev han kaldt,
en vismand, kyndig i alt,
Bad Gud med oprigtig hu
Te ham Dødens gestalt i dens gru.
En gang han i kirken bad,
Alle andre var gaat derfra,
Aapenbaret sig for ham en kvinde,
Nøken til bare skindet,
Av fremtoning saare styg,
Med et laken tullet om ryg,
Skindmager, blek og ful,
Om kjæften som messing gul.
Næsens ytterste tip var borte,
Blod randt fra øinene sorte.
Med tørklæ om hodet viklet
Hun kannibalsk skjævmundet siklet.
Kjæften for leber gren bar

Mens den gnissende tænder skar,
Blikket flakket hvorhen det lystet,
Haanden med skrækkelig ljaa saas berystet.
Med haarløs skolt og skurrende mæle
Skikkelsen grim som fanden fæle
Spilede ut sit magre bryst
Og hævede orvet til dyst.
Da Mesteren saa det skræmmende skue,
Kindernes liklød og øinenes lue,
Segnet han med et støn til jord,
Grep en av rædsel saare stor.
Medens han laa som en taape paa ryg,
Sagde omsider Døden styg:

Mors dicit

Sig, hvi skjælver du saa om mund,
Jamrer dig, skjønt du jo est sund?
Herren mig den befaling gav,
Da du inderlig om det bad,
At jeg skulde mig for dig te,
Hele mit vælde lade dig se.
Velan, her er jeg som befalt.
Betragt nu nøie min gestalt.
Slik for enhver jeg mig syner
Før jeg for evig ham tyner.
Frygt ikke for mig denne gang,
Ser du mig end med ljaalen lang,
Men naar jeg kommer igjen som gjæst
Andensinde, blir ingen fest.
Da, min ven, skal øinene flakke
Og sveden piple av lemmer slakke.
Som kat dræper mus skal jeg slaa dig ned,
Saa hjertet hamrer av angst og ve.
Mjød og svsker ei mer dig kvæger
Naar jeg bringer dig helgifts bæger
Som maa tømmes foruten bøn.

Med kvaler svare og dype støn
Rives du væk fra din frille,
Ihvor du jamrer dig ilde.
Vogt dig, siger jeg, og vend om
Før jeg henter dig til din dom.
Tal nu, thi jeg har mangt at gjøre,
Længe kan jeg ei laane dig øre.
Du ser jeg har opgaver nok.
Hvi ligger du da som en stok?
Ljaaen meier ned græs og siv,
Tillater ingen at berge liv.
Stat op, mester, svar om du kan!
Forstaar du ei polsk, du lærde mand?
Her baader ei sokratisk snak.
Du ræddes saare, arme krak!
Stakkar, vær kun uten frygt,
Husk du kan tale til mig trygt.
Idag jeg dig ikke i skolen fører,
Endnu dig ei i lektien hører.

Magister respondit

Mester, milde er dine ord.
Jeg trodde mig i fare stor.
Dog er det mig ei meget kjær
At du forskrækket mig saa svært.
Hvis du vredagtigt hadde mælt,
For vist mit hjerte stanset helt.
Brat du mig da undlivet
Som ljaaen der meier sivet.
Træd, jeg beder dig, et skridt bort.
Hvad har du da mon med mig gjort?
Sveden pipler, min kind er blek,
Helse og **haab** længst fra mig vek.
Læg bort, kjære, din grumme ljaa
At jeg at skue dig kan formaa.

Mors dicit

Forgjæves, mester, er din møie.
Ingen vil jeg deri føie.
Ljaaen holder jeg altid paa.
Doktorer og lærde den lægger paa straa,
Stedse jeg hæver den høit i sky,
Ber hvem jeg vil om nattely.

Reis dig du, vær uforsagt.
Idag jeg bryter ei vor pakt.
Med strev kom mestren sig paa fot,
Benene vaklet, væk var hans mot.

Magister dicit

Gode Død, hvor est du fra?
Sig naar moder dig livet gav.
Gjerne fik jeg fuld beskjed
Om ophav og familjetræ.

Mors respondit

Da Gud skapte manden frid
Til at leve i evig tid,
Skapte han Eva av hans ben,
Adam til gammen, ei til men.
Han tillot ham i sin naade
Over verdens dyr at raade,
Skjenket ham havets fisk
Saa fylt skulde være hans disk,
Gav ham den himmelske have
Saa ikke han skulde slave.
Med alt dette blev han forlent,
Et træ bare blev ham forment.
Dets frugt fik han ei fortære,
Sig aldri dermed ernære.
Gud sa: «Gjør du ei som jeg bød,
Vorder det vist din død».
Men Djævelen Eva forførte
Og voldte hun frugten rørte.
Hun lot sig av hannem friste,
Guds naade maatte hun miste.
I selvsamme stund blev jeg født,
Da Eva tok eplet søtt.
Til Adam hun rakte det saa,
Mens jeg i dets indre laa.
Adam med eplet mig aat,
Thi døde han og med graat.
Saaledes vaktet Guds vrede,
For dette I senere lede.

Magister dicit

Kjære Død, jeg gjerne visste

Hvi du lægger folk i kiste.
Hvorfor følger dem dit hat,
Har de mon fortjent dravat?
Villig jeg dig gaver bragte,
Hvis de hos dig miskun vakte.
Kaker gode jeg vilde deg by,
Kunde jeg blot ifra dig fly.

Mors dicit

Ha du blot din foræring i fred,
Denslags gjør mig kun dobbelt vred.
Med gaver er jeg likesæl
Slaar dog alt levende ihjel.
Og hvis du ønsker klar beskjed,
La mig da si dig det:
Av alskapningens Herre stor
Fik jeg den magt gjennom hans ord
At dræpe dag og nat paa jord.
Jeg undliver i øst og sør
Og kyndig gjør jeg hvad jeg gjør.
Fra høit i nord til længst i vest
Omvanker jeg i sol og blæst.
Det er for mig den bedste sold
Naar jeg faar tus'ner i min vold.
Naar jeg med ljaaen trær min dans,
Jeg gjerne dræpte uten stans.
Det er min myndighets bevis:
Jeg volder hvermand livs forlis,
Den vise saavel som taapen,
Derpaa I kjender mit vaapen.
Enten du nu er karsk eller laak,
Du ikke undslipper mit aak.
Olding og yngling tar jeg av dage,
Ingen formaar min ljaa at bedrage.
Rik og fattig faar samme lod,
Rammes tillike av min brod.
Riksraad, drost og herre gild,
Enhver som her drev elskovs spil,
Er han hertug end og greve,
Vil som bytte vist jeg kræve.
Kongen røver jeg hans krone,
Haler ham med magt fra trone.

Keiseren jeg ogsaa gjæster,
Agter ei paa hans protester.
Filosof og stjernetyder
Begge to min vilje lyder.
Svender, høkere og bønder,
Alle for min ljaa de stønner.
Hver laban og hver pengetræl
Lar jeg med livet ta farvel.
Verten som paa ølet snyter,
Sjelden for mig syter.
Men naar pungen vel er fuld,
Sender jeg ham fluks i muld,
Lar ham hos mig gaa i lære,
Tvinger ham at drikke tjære.
Saa tit jeg leer paa mit orv,
Jeg helst la alle under torv.
Jeg tyner hver pog og pike
Indtil de fortvilet skrike.
Goliat blev dræpt av mig,
Og Annas, Kaifas i en fei.
Judas jeg til strikken drog,
Røverne paa korset slog.
Engang skjæmtes dog min ljaa,
Da Krist jeg med den maatte slaa,
Thi i Ham hadde Herren bo.
Kun han forvandt mit vaapens slag
Og opstod paa den tredje dag.
Med Kristi liv jeg strævet svært,
Og al min magt blev der optært.
Over de gode har jeg magt,
Men mer er de onde mig underlagt.
Hver den som udaad begaar,
Ham giver jeg banesaar.
Vil du, skal jeg mer berette;
Læg dig dog paa sinde dette:
Dersom ljaeens egg du frister,
Hurtigt du da livet mister!
Se bare hvor den er hvas
Den gir dig løpepas.
Da baader ei lærdom, ei guld,
Straks du trimler omkuld.
Naar ljaaen hentes fra sit gjemme,

Mister manden maal og stemme.
Jeg fik den av Gud Herren stor,
At døde jeg skulde hver sjæl paa jord.
Allesteds frygtes min magt,
Den har kjæmper i graven lagt,
Salomon vis og Absalon skjøn
Meiet jeg ned foruten bøn,
Samson med kræfter av jern,
Den vidspurte Didrik av Bern.
Over dem alle tok jeg hævn,
Slog dem med eggen jævn.
Paa underfuldt vis jeg skjøtter mit hverv,
Struper og hugger til livs fordærv.

Magister respondit

Men sig mig: hvor skal du ty hen
Naar dødet er hver mø og svend?
Naar alle har stupt for din ljaa,
Til hvem vil du da mon gaa?
Ogsaa du har venskap nødig,
Trænger bad naar du er mødig,
At du i det kan svette,
Kvæge lemmerne trætte,
Efter dit stræv dig tvætte.

Mors dicit

For dette skal du undgjælde,
Fluks jeg dig nu mon fælde.
Hvi turrer du mig saa saare?
Sig, længes du til din baare?
Din tale tykkes mig saa **fræk**
At du kan vente dig en smæk!
Vit, du mester saare dum:
Du skyter bom paa bom.
Klær har intet for mig at bety,
Ei heller det herligste ry.
Du kan mig mandler og kaker bringe,
Jeg agter dem likefuldt ringe.
Fløiel og kostbare tøier
Mig ingenlunde fornøier.
Menneskets synd er min glæde,
Den fylder mig aldrig med lede.

Lægmand saavel som præst
Faar av ljaen men og molest.
Jeg gjør det med hvermand forbi
Og slipper derfor at svi.
Kannik og prost skal jeg hente.
Min skole har de i vente.
Hver sognepræst med dissevom
Som graadig bælmør ølets flom
Jeg trækker til hans dom.
Min ljaa til lik forvandler
Kjøbmand og hestehandler.
Frøkner og mæskede fruer
Som brænder av vellysts luer,
Hver morder og ildgjerningsmand
Sender jeg heden paa stand.
Mø og enke og kone
Maa sin ustadighet sone.
Fra adelen røver jeg kogger og bue,
Forlater dem klædt kun i skjorte og lue.
Jeg pebling saavel som hofsinde
Ribber til bare skindet.
Den som i dystløp rir til strid,
Følger jeg uten at skjænke grid.
Enhver som glad tar del i slag,
Lemlæster jeg med stort behag,
Skiller ham ifra hans kjære,
Lar ham Dødens lektie lære.
Selv vil jeg hans lokker kjæmme,
Til han skifter lød og stemme.

Magister dicit

Hvis du vil laane mig øre,
Har jeg et spøragsmaal at gjøre.
Hvad gavner lægens tilstedekomst
Naar al hans kunst er dog omsonst?
Thi om han koker urt og blomst,
Faar patienten sin bekomst.

Mors respondit

Vit at hver læge bedrager
Og faafængt smørelser lager.
Ei længer frugter deres kunst
End jeg dem unde vil min gunst.

Ei længer nogen gaar farefri
End Herren Gud staar hannem bi.
Jeg ræddes ikke for apothek,
Mig kyser intet doktorkrek.
Vit: dødsens er hver mand og mø
Som smaker den farmakopø.
Thi hjælper den en stakket stund
At atter føle sig gesund,
Saa slutter glæden brat
Naar jeg tar lægen fat.
Vit: ingen haveurt forslaar
Mot helsots banesaar.
Løvstikke du faafængt bruker,

Graven like fuldt dig sluker.
Malurt heller intet frommer
Naar din sidste time kommer.
Spilt er ligervis salvie
Imot dødens haarde svie.
Ingen urter gjør mig bange.
Nu har jeg i tider lange
Øvet paa jord mit vælde
Uten at krøkes av ælde.
Fremdeles driver jeg mit spil
Og gjør med mensker hvad jeg vil.
[...]